

Бившият разузнавач полк. Любчо Михайлов:

Луканов съсипа техническото разузнаване

Мариела Балева

Любчо Михайлов (1936 - 2013) е първият служител, назначен на 1 декември 1959 г. в Научно-техническото разузнаване. При закриването му през 1990 г. е заместник-началник на управлението. Завършил е физика. Бил е на ръководни позиции у нас - генерален директор на „Изотимпекс“ и „Техника“, работил е и в българските външнотърговски организации в САЩ, Мексико и др. Владее четири езика. Полк. Михайлов внезапно почина на 16 януари. До смъртта си той бе и зам.председател на Асоциацията на разузнавачите от запаса.

Разговорите с този високоерудирани специалист винаги са били много интересни. Когато се видяхме с него миналия декември не знаех, че това ще бъде последната ни среща.

- Вярно ли е, че вие сте първият назначен служител в Научно-техническото разузнаване (НТР), г-н Михайлов?

- Службата започна с много малко хора и беше формирана към външнополитическото разузнаване. Аз бях първият назначен, а след седмица дойдоха още 2-3-ма души.

- Какви хора търсеха тогава?

- Трябваше да имат необходимата специалност в областите, в което се работеше - електроника, химия, биотехнологии. Знаенето на чужди езици, комуникативността създаваха характеристика на всеки един кандидат. Предпочитаха повече млади хора, за да имат време за подготовка и развитие. Ако на 1 декември 1959 г. - датата на създаването, започнахме буквално с няколко души, то в края на ликвидирането на НТР през 1990 бяха няколко души.

- На каква възраст бяхте, когато ви предложиха да работите за разузнаването и как стана това?

- Знаете ли, оказа се, че това е една изключително умна и интересна работа. През 1959 г. завърших физика, научно-производствен профил в Софийския университет. Предстоеше да започна работа с един наш учен - професор, който впоследствие стана академик, в областта на преобразуването на слънчевата енергия в електрическа. Тогава това беше доста авангардно и още във фазата на теоретичните разработки. Моят професор ми беше казал, че имам всички предпоставки за хубава академична кариера. Спомням си, че малко след като се дипломирах, бях посетен от едни хора и с тях проведохме няколко срещи. Най-вероятно са били направени и някакви проучвания за мен. Така ме поканиха в разузнаването.

- Дадохте ли ви възможност да помислите или ви заставиха?

- Разбира се, че ми дадох време да си помисля. И ...аз избрах другия път, не този на академичната кариера. Не съжалявам за това! Но след като дадох съгласието си, бях малко изненадан. При разговорите ми беше внушено, че вече има изграден институт, а се оказа, че има само няколко бюра (*усмихва се*).

- Да не би НТР да се е създало на голо поле?

- Е, това не беше така. Всъщност то беше част от голямата система на външно-политическото разузнаване. Имахме съдействието и подкрепата на Първо главно управление, където вече имаше много натрупан опит.

- За развитието в коя област НТР има най-голямо значение?

- НТР е решаващ фактор за създаването на високите технологии у нас. Закупуването на всяко ноу-хау от Запада струваше много скъпо за държавата, а и това бе изключително ограничавано от него. Дори отвъд „желязната завеса“ беше създаден специален Комитет за координация - КОКОМ, който да предотвратява проникването на съвременни технологии в икономиката на страните от Източния блок, за да бъде спряно развитието му.

- НТР е вършило работа в много области. В кои от тях е съдействало за подобряване живота на хората?

- В електрониката, комуникациите, биотехнологиите, в роботиката, химията, лазерната техника, фармацевцията... Беше наложено развитието на изчислителната техника и ние много бързо достигнахме прилично ниво. В началото на 60-те години популярност придоби една система на Ай Би Ем 360 и по следващата ѝ версия 370, което се считаше за много високо постижение.

НТР беше решаващ фактор за производство на тези системи в България и страните от СИВ. След години България се оказа третата страна в света след САЩ и Япония, която произвежда записващи устройства с особено висока плътност на записа. Ние бяхме започнали да произвеждаме памети с обем 256 К (килобайта), което правеха много малко страни. Това беше едно високо постижение в областта на електронно-изчислителната техника. Изнасяхме големи количества дискови, лентови и други устройства, а това имаше още по-огромен ефект върху икономиката ни.

- Какъв е приносът на Научно-техническото разузнаване за изграждането на ДЗУ в Стара Загора?

- Заслугата за този завод е основно на разузнаването. Цели производствени линии в него, а и в завода за електроника в Ботевград са наше дело. Освен това и отделни линии за производство на промишлени лазери, на комуникационни средства за армията и други.

- Организацията на една такава операция сигурно е доста трудно, споделете как точно се сдобихте с тях?

- В такава операция участват много хора, а организацията е доста сложна. Например апаратурите, които се товарят, не заминават за България, а за

някаква друга страна. Досещате се защо. След това по пътя някъде документите се преправят, за да може всичко да пристигне у нас. Но това не сме го измислили ние, то е световна практика. Ние имахме изключителни специалисти, които правеха проектиране в обратна посока и възстановяваха стъпка по стъпка конструктивните и технологични процедури. Жалко, че тези специалисти бяха забравени и отблъснати по конюнктурни причини (*въздъхва тежко*).

- Легенди се носят за това как България се е сдобивала с лекарства, а да не говорим за формулата на верото (почистващ препарат), получена на салфетка.

- Ама това е така, не е легенда. Случи се в ресторант. Ние по принцип имахме затруднение за създаване на детергенти, т.е. на продукти за чистене, за миене и пране. Ще кажете – съвсем елементарно. Да, наистина. Но този, който имаше продукта, искаше да ни продаде лиценза му на много висока цена. От същата верига са произведени и много смазочни продукти. Българското НТР достави и един много важен и ценен продукт - т.нар. присадки за подобряване качеството на моторните масла. И всички те бяха със значителен икономически ефект.

- Да се върнем на въпроса за верото, как точно получихте формулата?

- Нашият агент си седи в ресторант с един – да го наречем умен човек, и двамата си говорят за различни неща. Нашият обаче е предупреден, че родната промишленост на битово ниво се нуждае много от този продукт. В подходящ момент той вметва в разговора, че има приятел, на когото му е възложено да разработи този продукт, но много е закъсал. Онзи веднага го репликирал с думите: „Ще ти го напиша!“ и наистина дал формулата.

- Верото е общо взето тривиален продукт, защо формулата му е струвала толкова скъпо и колко?

- Да, верото е детергент от най-елементарните, но за лиценза му са искани 4-5 млн. долара. Вижте как жестоко и варварски са се опитвали да ограбят относително бедна страна като България. За това производство дори не се иска специално оборудване.

- В селското стопанство са се използвали много нови технологии, много нови линии житни култури. Как се добирахте до тях? Чувала съм, че България е имала доста успехи в тази посока.

- Това, което казвате, е абсолютно вярно. Ще ви разкажа нещо, което може да ви се стори комично, но е истина. В една западна държава имаше високо ниво в производството на житни култури със страхотни качества. И начинът, по който се добрахме до един сорт, бе наистина забавен. Разрешиха ни да посетим техни полета, но категорично забраниха фотографиране или вземане на каквито и да са образци. Първо ни предложиха семена, но на баснословна цена, която не можем да платим. Намери се отново един умен човек, на който панталоните му бяха с по-широки маншети. И както

си вървял, тръскал класовете, а в маншетите му падали зърна. Събрали се достатъчно. Този умен човек казал това на още 1-2-ма в делегацията. Може да ви е смешно, но по подобен начин Марко Поло преди осем века е пренесъл бубено семе в тояжката си, с която се е подпирал по пътищата.

- С какви други информации сте се сдобили?

- Пак от наши източници получихме „рецептата“ за производство на изкуствена кожа, която се използваше в направата на обувки, на някои облекла. Производството на хубави фасадни бои, на облицовъчни плочки също се дължи на усилията на НТР. Все неща, които директно улесняват бита на българина. Много интересен случай е и придобиването на един процесор, който се използва в индустрията за програмиране и контролиране на работата на пералните машини. Впоследствие този процесор от него беше възстановен в оригиналния му вид, който се използва във военната авиация. Е, за нас това не беше от значение, но пък беше хубав продукт за размяна в рамките на страните от СИВ и Варшавския договор.

- В народния фолклор се разправя и за други подвизи на наши разузнавачи в областта на фармацията – например за това как е взета рецептата на пеницилина или някакъв друг антибиотик. Открехнете малко завесата, така ли е?

- Подобна конкретика би навредила, но става дума за животоспасяващи антибиотици. Ето как придобивахме даден щам, културата, която лежи в основата на производство на даден фармацевтичен продукт. Щамът, знаете, лети навсякъде в производствените помещения, където се създава съответния продукт, от който накрая се получава антибиотика. Наш оперативен работник или сътрудник се оказват в тези помещения на световна фирма. Те имат със себе си - да речем кърпичка, протрита със специална хранителна среда - т.е агар-агар (прави се от морски водорасли). Човекът, който е в помещението, пипа от време навреме неизбежно някои предмети в него и след това си избърсва ръцете в тази кърпичка.

- Защо?

- Защото ако бързо не го направи, щамът ще умре. След завършване на посещението по светкавичен начин – той разбира се е предварително организиран, се пренася в специален контейнер в България и този щам се възпроизвежда. Това се прави не само от НТР, а с помощта на висококвалифицираните научни специалисти в наши институти.

- Имали сте и провали, като този с колегата ви в САЩ Пеньо Костадинов. Как се случи?

- Това стана през 1983 г. Пеньо контактуваше с един от възможните ни източници в САЩ - студент. Залавянето му става много шумно с много камери и невероятен медиен шум в целия Запад. Арестуван е в един закътан ресторант, пълен с посетители, в центъра на Манхатън, Ню Йорк. Обслужващият персонал вече е бил подменен с хора на службите. Белезниците му слагат жени, служителки на ФБР. На следващия ден заглавията в преса-

та се досещате, че са огромни. Случаят от юридическа гледна точка не бе издържан, тъй като Пеньо имаше макар и частичен дипломатически имунитет като служител на търговското представителство в Ню Йорк.

- Освобождането му как стана?

- След продължителни разговори и преговори, които се водеха от германския адвокат д-р Волфганг Фогел, Пеньо и още 3-ма души – една жена и двама мъже от ГДР и Полша, бяха разменени за 23-ма западни граждани, които лежах по източноевропейските затвори. Размяната стана на прочутия „Чекпойнт Чарли“. Американски охранители пуснаха нашите от единия край на моста. Един от тези охранители, който имал висок ранг и знаел какво получава за нашите, не се сдържа и каза пред опитния немски юрист, с който работехме: „Боже, какви хора им даваме, а каква измет получаваме.“

- Защо закриха НТР, имало е толкова висококвалифицирани служители?

- След настъпилите промени през 1989-а, в началото на 1990-а страната ни бе посетена от държавния секретар на САЩ г-н Джеймс Бейкър. Непосредствено след неговата визита ръководството на НТР – началникът ни ген. Георги Манчев, мен и още един колега, бяхме извикани от премиера тогава Андрей Луканов. Той ни съобщи, че г-н Бейкър твърдо заявил, че ако в най-кратък срок българското НТР не бъде разформирано, на страната ни ще бъде нанесен „непоправим удар“. Въпреки доводите ни, че това е суверенен проблеми надали има страна, която би се отказала от такава високоефективна национална структура, премиерът с думите: „Разберете, славното време приключи.“, буквално заповяда да се пристъпи към незабавното ликвидиране на службата и да му се докладва за изпълнението. Ето по такъв начин бе решена съдбата на българското НТР. България може би е единствената страна, която предприе такава стъпка.

- На каква цена може да оценим дейността на НТР в полза за нашата икономика?

- Огромна - около 700-800 млн. долара. Но това е сума за 80-те години. Сега тя се равнява на поне два пъти повече.

- НТР ли е висшият пилотаж в разузнаването?

- В НТР има различни нива. Най-съществената част в разузнавателната дейност с особено висока стойност е аналитично прогностичната. Екипът ѝ е най-ценната част в едно разузнаване. Живея с надеждата, че НТР ще се възроди. Защото България все пак е част от глобализацията се свят. За нас е от изключително значение да имаме такава служба и да бъдем в тази част на света, която принадлежи към икономиките с доминиращ фактор за развитието - знанието. В противен случай България може да се окаже в другата част на глобализацията - глобализация на бедните безнадеждни държави. А ние не искаме да бъдем сред тях.